

A photograph of a pond with purple flowers in the foreground and dense green foliage in the background. The water is calm, reflecting the surrounding greenery. The foreground features several purple flowers on tall stems. The background is filled with thick, green bushes and trees. The overall scene is peaceful and natural.

Visie op groen beheer

juni 2016

VISIE OP GROEN BEHEER

hoe verder met de uitvoering van
het landschapsbeheerplan

Hoeksche Waard

inhoudsopgave

1. Samenvatting	1
2. Inleiding	2
3. Wat is en doet HWL	3
3.1. Biologisch onderzoek	3
3.2. Natuurbeheer	3
3.3. Educatie en voorlichting	4
3.4. Beleidsbeïnvloeding	4
3.5. Exploitatie bezoekerscentra	4
3.6. Communicatie en voorlichting.	4
4. Beheer natuurterreinen	5
5. Relatie HWL-Groenbeheer	6
6. Beheer door HWL, zorg voor een terrein	7
6.1. Maaien met beleid	7
6.2. Toezicht	7
6.3. Overleg	8
6.4. Monitoring	8
6.5. Zwerfvuil	8
6.6. Werken met groepen	8
6.7. Zorg voor recreatieve voorzieningen	9
6.8. Bekendheid en draagvlak	9
6.9. Verdedigen natuurbelang	9
6.10 Geen winst	10
6.11 Overheidsplannen	11
7. Ontstaan krekten natuur	12
8. Argusvlinder	13
9. Vlietproject	15
10. Beheer dijken	17
11. Brongebied natuurlijke plaagonderdrukking	19
12. Knotbomen	20
13. Fruitbomen	21
14. Landschapsbeheer Plan Hoeksche Waard	22
15. Kosten	23
16. Blik op de toekomst	25
17. Conclusies en aanbevelingen	29
17.1. Natuur (planet)	29
17.2 Sociale aspecten (people)	30
17.3 Financiële aspecten (profit)	31
17.4 Aanbevelingen	33
18. Bronnen en afbeeldingen	34

De gemeenten in de Hoeksche Waard en het waterschap Hollandse Delta zijn van plan om Groenbeheer Hoeksche Waard op te heffen. Dit kan voor Hoekschewaards Landschap (HWL) en voor natuur en landschap in de streek grote gevolgen hebben. In dit rapport maakt HWL de balans op over de periode met Groenbeheer en doet zij aanbevelingen voor een toekomst zonder Groenbeheer.

Er is een uitstekende samenwerking ontstaan tussen de gemeenten en het waterschap en HWL op het gebied van het beheer van het landschap. HWL heeft een uitvoerende rol bij dit beheer. Beheer door HWL is veel breder dan alleen maaien of zagen. HWL neemt de zorg voor een natuurterrein op zich. Naast de beheerswerkzaamheden wordt er toezicht gehouden, vindt overleg plaats met boeren over incidenten, monitoring van de natuur, zorg voor draagvlak in de streek, communicatie over de terreinen, zorg voor de recreatieve voorzieningen, werken met groepen in de terreinen, rondleidingen, zwerfvuil ruimen etc.

HWL beheert de zogenaamde krekennatuur, dijken, knotbomen, fruitbomen, struweelbosjes en speelt een rol bij het opruimen van stormschade aan bomen. Ook wordt toezicht uitgeoefend op het werk van aannemers in het boombeheer.

De resultaten van de samenwerking van de gemeenten en het waterschap met HWL mogen er zijn. De knotbomen en fruitbomen zijn in een goede staat van onderhoud en bij uitval vindt nieuwe aanplant plaats. Op de door HWL beheerde binnendijken is de oorspronkelijke flora nog aanwezig. Tal van zeldzame plantensoorten zijn hier nog aan te treffen met een rijk dierenleven als gevolg. De krekennatuur heeft een zeer hoge natuurwaarde gekregen. De combinatie van water, riet, ruigte, struweel, solitaire bomen, knotbomen en bloemrijk grasland zorgt voor een grote biodiversiteit. Vogels, vlinders, libellen, zoogdieren varen hier wel bij. Veel verdwenen, zeer zeldzame plantensoorten hebben zich hier weer gevestigd. Een resultaat om te koesteren en trots op te zijn.

“Voor de streek en door de streek” geldt voor het beheer van de natuurterreinen. Vanwege de actieve betrokkenheid van honderden vrijwilligers, publieksactiviteiten en de inzet van boeren uit de streek heeft het terreinbeheer door HWL een belangrijke sociale en verbindende functie.

Ook in financiële zin kan het beheer volgens HWL niet beter. HWL heeft geen winstoogmerk. Iedere ontvangen euro wordt dus ook weer besteed aan natuur en landschap.

Verder wist HWL in het verleden subsidies voor het beheer binnen te halen. Dit alles zorgde ervoor dat de kosten voor de gemeenten en het waterschap laag bleven.

HWL doet in dit rapport een aantal aanbevelingen voor de toekomst. Zo wordt aanbevolen om de samenwerking van de gemeenten en het waterschap met HWL op het huidige niveau te handhaven en zo mogelijk verder uit te bouwen.

Groenbeheer Hoeksche Waard wordt waarschijnlijk opgeheven. De gemeenten in de Hoeksche Waard en het waterschap Hollandse Delta hebben hiertoe een intentieverklaring ondertekend. Met de opheffing van Groenbeheer wordt een tijdperk afgesloten dat ook voor Hoekschewaards Landschap (HWL) erg belangrijk is geweest. Het gaat dan om de ontwikkeling van natuur en landschap in de streek, maar ook om de ontwikkeling van de HWL organisatie. Groenbeheer en HWL hebben de afgelopen decennia een prima relatie opgebouwd met grote winst voor natuur en landschap als gevolg.

Met deze rapportage maakt HWL de balans op. Wat heeft het tijdperk van samenwerking van gemeenten en waterschap met HWL middels Groenbeheer de streek gebracht? Deze rapportage dient enerzijds om het einde van een tijdperk te markeren en anderzijds als basis voor het vormgeven van een toekomst zonder Groenbeheer. Voor HWL komt de vraag aan de orde of, in welke mate en op welke wijze de betreffende overheden de samenwerking willen voortzetten.

Vergroten van de biodiversiteit en instandhouding en verdere ontwikkeling van natuur en landschapswaarden in de Hoeksche Waard zijn de belangrijkste uitgangspunten voor HWL. Hiertoe dient het bestaande beheer van krekennatuur, dijken, knotbomen en fruitbomen duurzaam te worden veiliggesteld en voortgezet. Vanwege de bijzondere waarde en de grote kwetsbaarheid verdient de krekennatuur hierbij extra aandacht. HWL gaat ervan uit dat de uitvoering van het Landschapsbeheerplan Hoeksche Waard en de financiering van het beheer door HWL vanuit dit plan worden voortgezet. HWL is ten volle bereid om medewerking te verlenen aan (juridische) constructies die dit mogelijk maken.

Hoekschewaards Landschap (HWL) zet zich in voor natuur, milieu, landschap en historisch dorpschoon in de Hoeksche Waard. HWL is in 1973 opgericht en heeft nu ongeveer 1790 leden en ruim 400 actieve vrijwilligers. HWL bestaat uit 3 rechtspersonen. De vereniging Hoekschewaards Landschap en twee dochters: De stichting Natuurbeheer HWL en de stichting Natuurbehoud HWL. De taken van HWL worden uitgevoerd door 48 werkgroepen, verdeeld over 7 afdelingen.

De taken bestaan uit:

1. Biologisch onderzoek (3.1)
2. Natuurbeheer (3.2)
3. Educatie (3.3)
4. Beleidsbeïnvloeding (3.4)
5. Exploitatie bezoekerscentra (3.5)
6. Communicatie en voorlichting (3.6)

Afdeling	Aantal vrijwilligers
Educatie	126
Biologisch onderzoek	103
Terrein beheer	18
Boombeheer	229
Milieu en Planologie	13
Bezoekerscentra	85
Communicatie en voorlichting	52

3.1. Biologisch onderzoek

Een groot aantal vrijwilligers houdt zich met de uitvoering van deze taak bezig. Zij monitoren de ontwikkeling van de natuur in de Hoeksche Waard. Werkgroepen op het gebied van planten, vogels, zoogdieren, waterdieren, vlinders en libellen en paddenstoelen inventariseren het eiland op het voorkomen van soorten. Zo weten we wat het effect is van het beheer, welke soorten achterof vooruitgaan en welke gebieden belangrijk zijn voor de natuur.

3.2. Natuurbeheer

HWL beheert ruim 200 hectare natuurterrein verspreid over zo'n 80 locaties in de Hoeksche Waard. Het gaat als regel om kleine terreintjes. Het grootste is De Staart in Oud-Beijerland. Dit is een gebied van ± 30 hectare en het wordt beheerd met Schotse Hooglanders. Naast de terreinen onderhoudt HWL landschapselementen als hoogstamfruitbomen en zo'n 8.000 knotwilgen.

3.3. Educatie en voorlichting

De jeugdeducatie is een belangrijk onderdeel van deze taak. Aan de basisscholen wordt structureel een educatief programma aangeboden waarop men kan intekenen. Hier wordt op grote schaal gebruik van gemaakt. Jaarlijks leren duizenden kinderen aan de hand van HWL-vrijwilligers over natuur en milieu. Daarnaast organiseert HWL cursussen voor volwassenen, excursies, lezingen en exposities. Ook wordt met regelmaat voorlichting gegeven op markten en bij andere evenementen.

3.4. Beleidsbeïnvloeding

De plannen van de diverse overheden voor de Hoeksche Waard worden door de vrijwilligers van de werkgroep Milieu en planologie kritisch bekeken. Er wordt invloed uitgeoefend om deze plannen te verbeteren op het aandachtsgebied van HWL. Dit gebeurt door gebruik te maken van de formele procedures met soms een gang naar de Raad van State. Meestal gebeurt het door overleg, waarbij HWL altijd probeert om mee te denken en alternatieven aan te dragen.

3.5. Exploitatie bezoekerscentra

HWL heeft 2 bezoekerscentra. Het natuurbezoekerscentrum Klein Profijt in Oud-Beijerland is een voormalige zalmvisserij. Het centrum ligt aan de rivier de Oude Maas naast het natuurgebied De Staart. In Numansdorp ligt het Nationaal Landschap Centrum. Dit centrum biedt kantoorruimte aan Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en HWL. Daarnaast heeft het een publieksfunctie.

3.6. Communicatie en voorlichting

Voorlichting, publiciteit, interne en externe communicatie zijn kernwoorden voor het taakveld "Communicatie". Als regel is er bij communicatie ook een educatieve functie. Er is dus een nauwe relatie met het taakveld Educatie. Bij verschillende gelegenheden is gebleken, dat HWL een groot draagvlak heeft in de streek. De relatie met andere maatschappelijke organisaties op het gebied van de landbouw, bedrijfsleven en recreatie is uitstekend te noemen. De overheden maken veelvuldig gebruik van de kennis, ervaring en inzet van HWL. Er is waardering voor de organisatie. HWL diende met regelmaat als voorbeeld voor natuurorganisaties elders in het land.

In 2002 werd het beheer van natuurterreinen geprofessionaliseerd. Voor die tijd werd dit werk overwegend door vrijwilligers gedaan. Vooral door de vraag van de overheden was het aanbod van terreinen zodanig dat dit niet meer met vrijwilligers te behappen was. Een nieuwe uitvoeringsorganisatie, de Stichting Natuurbeheer Hoekschewaards Landschap, werd opgericht. Er werd een betaalde meewerkende coördinator aangesteld en er werden oproepkrachten geworven voor het uitvoeren van de beheer werkzaamheden.

Het machinepark werd vernieuwd en uitgebreid. Hierbij werd principieel gekozen voor kleinere machines. Voor de inzet van trekkers en grotere machines werd structurele samenwerking gezocht met boeren in de streek. Via de boerencoöperatie Delta Natuur Beheer werden hiervoor afspraken gemaakt. Ook voor de inzet van vee bij het beheer van terreinen wordt samengewerkt met boeren.

HWL bood haar diensten aan, aan de gemeenten, het waterschap en groen-beheer. Ook particulieren gingen hiervan gebruik maken. Het areaal aan door HWL beheerde natuurterreinen groeide in 2 jaar van 30 naar ruim 100 hectare. Inmiddels is dit gegroeid tot ruim 200 hectare. HWL beschikt nu over een professionele organisatie voor het beheren van natuurterreinen met een groot draagvlak in de streek. De samenwerking met lokale boeren is hierbij cruciaal. Natuurterrein en akkerland grenzen vaak zonder afscheiding aan elkaar. Goed nabuurschap en begrip voor elkaars werk zijn dan van groot belang.

HWL heeft een lange historie van samenwerking met andere partijen, ook met overheden. Respect voor andere belangen en bereidheid tot het wisselen van argumenten en meedenken over alternatieven zijn hierbij altijd uitgangspunt. Groenbeheer en HWL hebben de afgelopen jaren dan ook een uitstekende relatie opgebouwd.

De gezamenlijke zorg voor het landschap van de Hoeksche Waard is een goede basis gebleken voor samenwerking. Dit was geformaliseerd in opeenvolgende landschapsbeheerplannen. Werkzaamheden die HWL al vanaf de oprichting in 1973 uitvoerde, zoals het onderhoud van knotbomen en het beheer van dijken, kregen een plek in deze plannen. Nieuwe activiteiten zoals het beheren van krekennatuur dienden zich aan. Groenbeheer was verantwoordelijk voor de uitvoering van de taken vermeld in het Landschapsbeheerplan. HWL is hierbij een natuurlijke partner omdat zij de in het plan genoemde taken ook als de hare beschouwt.

Groenbeheer fungeerde als opdrachtgever en HWL als uitvoerder van tal van werkzaamheden op het gebied van boombeheer, beheer van terreinen langs kreken en dijken, in brede zin. Er was sprake van een gezonde vertrouwensrelatie, waarbij Groenbeheer er altijd van uit kon gaan dat HWL zocht naar de beste en de goedkoopste oplossing.

HWL is lid van de werkgroep Groenbeheer. Het gevoerde beheer en de eventueel ontstane problemen werden hier besproken. Een prima werkbare relatie was het gevolg. De opheffing van Groenbeheer is in potentie een aderlating voor het beheer van het landschap van de Hoeksche Waard en kan een breuk in de samenwerking tussen HWL en de betrokken overheden betekenen. HWL wil dit zoveel als mogelijk voorkomen en bezien of dit moment wellicht kansen biedt om het beheer van natuur en landschap in de streek nog te verbeteren.

HWL wordt weleens vergeleken met een aannemer. Dit volstrekt ten onrechte. HWL maakt bij het beheer van terreinen wel gebruik van “aannemers”. Dat zijn dan meestal lokale boeren die beschikken over de geschikte machines om het betreffende werk uit te voeren.

Als HWL een terrein in beheer krijgt, neemt zij de zorg voor het gebied op zich. Dat houdt veel meer in dan alleen maai- en zaagwerk en is niet te vergelijken met wat een aannemer normaal gesproken doet. Onderstaand overzicht maakt duidelijk wat de zorg voor een terrein in de taakopvatting van HWL inhoudt. Het moge duidelijk zijn dat een aannemer deze zorg niet kan leveren.

6.1. Maaien met beleid

Het maai tijdstip is van tevoren wel globaal bekend, maar de omstandigheden ter plekke bepalen wanneer gestart wordt. Soms is het verstandiger om wat vroeger te beginnen en soms wat later. De aanwezige plantengroei is hierbij een belangrijke factor. De belangrijkste soorten dienen zaad te hebben gezet, teneinde zich te kunnen verspreiden. Dit kan per seizoen maar ook per terrein verschillen. Ook in een terrein kan het handig zijn om vanwege de aanwezige plantensoorten een deel niet of pas later te maaien. Om vlinders en andere insecten de kans te geven zich voort te planten, dienen in een terrein zo mogelijk stukken vegetatie te blijven staan. Om tijdens het werk te kunnen selecteren waar wel en waar niet gemaaid wordt, is kennis van de soorten en het ecosysteem nodig.

6.2. Toezicht

HWL houdt toezicht op de terreinen. Dit houdt in dat bekend is hoe recreanten zich in de verschillende terreinen gedragen en of dit gedrag schadelijk is voor natuur en landschap. Recreanten worden aangesproken als dat relevant is. Zo nodig worden bordjes geplaatst om bijvoorbeeld te voorkomen dat honden loslopen in de broedtijd. Het komt ook voor dat fysieke belemmeringen worden opgeworpen om het rijden met auto's in een terrein tegen te gaan.

Met name de krekens natuur grenst vaak direct aan de akkers. Boeren vinden het soms handiger om over de natuurstrook te rijden dan over hun eigen land, met schade voor de natuur als gevolg. Soms willen ze het natuurterrein gebruiken voor wateraanvoer om te kunnen beregenen en met kanten maaien wil men nog weleens erg royaal zijn en de natuur strook mee klepelen.

Toezicht is dan ook onontbeerlijk.

6.3. Overleg

Bij het constateren van incidenten wordt overleg gevoerd met de betreffende agrariër. Het is een kwestie van geven en nemen. In onderling overleg wordt meestal een voor alle partijen acceptabele oplossing gevonden. Zo is met de aanliggende boeren meestal een goede relatie opgebouwd. Dat is ook noodzakelijk. Boeren moeten geen overlast onderkennen van de natuur en diverse terreinen zijn alleen bereikbaar via overpad over agrarische grond.

6.4. Monitoring

HWL houdt door monitoring de natuurlijke processen en de ontwikkeling van soorten in de terreinen in de gaten. De HWL-werkgroepen op het gebied van planten, vogels, vlinder en libellen, paddenstoelen, zoogdieren en waterdieren inventariseren periodiek de terreinen. Dit in afstemming met de coördinator van het beheer.

De resultaten worden vastgelegd en gerapporteerd. Dit maakt het mogelijk om de ontwikkeling van een terrein te volgen en het beheer op deze ontwikkeling af te stemmen. Voor een optimaal beheer is een goede afstemming tussen beheerder en degenen die het biologisch onderzoek doen van belang.

6.5. Zwerfvuil

Vooraf in terreinen langs schoolroutes, toeristische routes en op plekken waar veel recreanten komen, wordt veel afval achter gelaten. HWL ruimt dit zwerfvuil met vrijwilligers jaarlijks op. Dit om milieuvervuiling te voorkomen en het aanzien van het terrein te verbeteren, maar ook om het maaisel geschikt te maken als veevoer. Een actie richting middelbare scholen om zwerfvuil te voorkomen leverde helaas geen zichtbaar resultaat op.

6.6. Werken met groepen

HWL werkt vaak met groepen in de terreinen. Het gaat dan bijvoorbeeld om bedrijfsuitjes of organisaties en instellingen die iets voor het landschap willen doen. Recent voorbeeld is het werken met een groep bewoners van het AZC in 's-Gravendeel. Dit soort activiteiten geven bekendheid aan natuur en landschap in de Hoeksche Waard en draagvlak voor het werk hierin. De dikwijls forse productie van een groep wordt niet in rekening gebracht bij de opdrachtgever.

6.7. Zorg voor recreatieve voorzieningen

In de door HWL beheerde terreinen zijn tal van recreatieve voorzieningen te vinden. Het gaat dan om wandelroutes, picknickplekken, visplekken en dergelijke. Deze voorzieningen vragen een ander onderhoud dan het betreffende natuurterrein. HWL zorgt hiervoor, voor een belangrijk deel in opdracht van en in afstemming met het Samenwerkingsorgaan Hoeksche Waard.

6.8. Bekendheid en draagvlak

HWL beschouwt het beheren van de natuurterreinen als een maatschappelijke taak, die ook voor een deel door de verschillende overheden wordt bekostigd. Dit vraagt om transparantie en het uitdragen van dit werk en de resultaten daarvan naar het publiek. HWL geeft op tal van manieren hieraan invulling. In nieuwsbrieven, op de HWL-website en via de regionale media verschijnen met enige regelmaat artikelen over het beheer en de resultaten. Incidenteel worden ook minder positieve gebeurtenissen gemeld. De vele activiteiten van de diverse HWL-werkgroepen in de betreffende terreinen zorgen voor bekendheid en waardering onder de mensen die actief zijn in het landschap. Er worden rondleidingen verzorgd en bij de opleiding van natuur- en landschapsgidsen en andere cursussen wordt veelvuldig gebruikt gemaakt van de betreffende terreinen.

6.9. Verdedigen natuurbelang

Het verdedigen van het natuurbelang hoort bij de zorg voor een terrein, maar is zonder enige twijfel de lastigste taak die HWL uitvoert. De terreinen grenzen bijna zonder uitzondering aan gebieden waar andere belangen een hoofdrol spelen. Bijvoorbeeld verkeersveiligheid bij dijktafsluitingen die langs wegen liggen, waterbeheersing bij terreinen langs watergangen en de agrarische bedrijfsvoering langs akkers. Uiteraard past respect voor deze andere dan natuurbelangen en over het gewicht van die belangen is geen discussie. Dat neemt niet weg dat ook met het natuurbelang rekening moet worden gehouden. Jaarlijks zijn er incidenten waarbij bloemdijken geklepeld worden door aannemers, zware landbouwvoertuigen een terrein kapotrijden of bagger uit watergangen op een terrein wordt gestort waar een verschrallingsbeheer plaats vond. Dergelijke incidenten zijn nadelig voor de natuur, zijn soms strijdig met de Flora en Faunawet, doet het werk van HWL deels teniet en de door de overheden bestede gelden gaan verloren.

HWL probeert door overleg dergelijke incidenten te voorkomen en als ze zich voordoen stelt HWL dit aan de orde. Dit maakt dat HWL soms tegenover een gemeente of het waterschap komt te staan om een voor de natuur acceptabele oplossing te vinden. De ervaring leert dat de overheden niet zelden het natuurbelang ondergeschikt vinden en dat verdedigen hiervan soms een confrontatie oplevert.

Dat is lastig omdat er ook een relatie van opdrachtgever – opdrachtnemer is en dus een zekere afhankelijkheid. Niettemin neemt HWL deze taak serieus en meestal komt het in overleg tot een voor alle partijen acceptabele oplossing.

6.10. Geen winst

Een aannemer heeft een winstoogmerk. Men zal altijd proberen om een werk zo efficiënt mogelijk uit te voeren en zo de winst te maximaliseren. Daar is uiteraard niets mis mee, maar de Stichting Natuurbeheer HWL heeft geen winstoogmerk. Het doel van HWL is winst voor natuur en landschap. Als voor het beheren van een terrein een bijdrage van de overheid wordt ontvangen en daar blijft wat op over dan wordt dat geld weer besteed aan natuur en landschap in de Hoeksche Waard.

Het beheer van dijken kan als voorbeeld gelden. Dijken zijn belangrijke elementen in het landschap van de Hoeksche Waard. Ze dateren van de inpoldering, soms eeuwen geleden en ze zijn nog bijna geheel intact. Ook voor natuur zijn dijken belangrijk vanwege de soms nog voorkomende zogenaamde stroomdalflora.

Het ecologisch beheer van dijken is een prioriteit in het Landschapsbeheerplan Hoeksche Waard. Het streven was 240 hectare ecologisch beheerde binnendijken in 2014. Deze doelstelling is niet gehaald. In 2030 wordt beoogd om alle binnendijken ecologisch te beheren.

Vanuit het Landschapsbeheerplan wordt 7 hectare gefinancierd. Echter HWL voert veel meer uit. Voor een klein deel zijn hiervoor aparte fondsen geworven, maar voor het grootste deel wordt dit betaald uit de “winst” van de Stichting Natuurbeheer HWL.

Financiering LBP	LBP doel 2014	LBP doel 2030	Uitvoering HWL
7 hectare	240 hectare	Alle dijken	44,7 hectare

Het streven vanuit het Landschapsbeheerplan wordt niet gerealiseerd, maar HWL doet bijna vijfmaal meer dan zij vanuit dit plan gefinancierd krijgt. Om dit vol te houden is het van belang om het aantal betaalde hectares op peil te houden en zo mogelijk uit te breiden.

HWL probeert op verschillende manieren om het beheer zo goedkoop mogelijk uit te voeren. Zo wordt er actief naar manieren gezocht om de verwerking van maaisel goedkoper te maken. Het uitbrengen van het rapport 'Natuurlijke berm geeft energie' is hier een voorbeeld van.

6.11. Overheidsplannen

Voor de financiering van het beheer is het provinciale Landschapsbeheerplan een belangrijk document. HWL heeft door actieve inbreng in dit plan en overleg met de provincie kansen gecreëerd om in de toekomst financiering voor het beheer van het landschap in de Hoeksche Waard te realiseren. Hierbij gaat het vooral om de krekens natuur, maar er zijn ook kansen voor de dijken.

ontstaan krekennatuur

Begin jaren negentig van de vorige eeuw werd HWL uitgenodigd door de provincie om een natuurontwikkelingsplan voor de Hoeksche Waard te maken. Hiermee moest invulling worden gegeven aan het beleid om ecologische structuren te realiseren, voortvloeiend uit het nationale Natuurbeleidsplan. Een werkgroep ging aan de slag. Er werd zoveel mogelijk uitgegaan van bestaande structuren zoals de krek en de dijken. Het idee van krekennatuur was geboren. Het resultaat werd vervat in een brochure met plankaart en werd op 4 september 1991 gepresenteerd aan een groot gezelschap van bestuurders en ambtenaren van rijk, provincie, waterschap en gemeenten en aan belangenorganisaties. Er was enthousiasme alom en men ging snel aan de slag.

Nationaal en provinciaal natuurbeleid en de ideeën voor de invulling daarvan in de Hoeksche Waard stonden aan de basis van de krekennatuur in de streek. De provincie had hierbij als voorwaarde de integratie van recreatie in uit te voeren projecten. Waterschap en zuiveringsschap zagen kansen op het vlak van de verbetering van de waterkwaliteit. Later kwam hierbij ook het belang van de waterbeheersing in de vorm van extra waterberging.

De provincie voorzag in 45 hectare kreekoever ontwikkeling. Het eerste project kwam in het westen langs De Kreek in de gemeente Korendijk, maar daarna volgden projecten vooral in het oosten van de Hoeksche Waard. Immers hier kon de ontwikkeling worden ingepast in de landinrichting Hoeksche Waard Oost. Na het krekplan gaf hier het project Argusvlinder een grote impuls aan de realisatie van krekennatuur. In navolging hierop kwam in het westen van de Hoeksche Waard het Vlietproject.

Conform het beleid dat eraan ten grondslag lag kwamen de investeringen in de inrichting van krekennatuur voor het overgrote deel uit fondsen voor natuurontwikkeling van provincie, rijk en Europa. HWL was en is van mening dat het beheer en onderhoud van krekennatuur dan ook in belangrijke mate gericht moet zijn op het realiseren van de natuurdoelen die gesteld zijn in de inrichtingsplannen en subsidie aanvragen voor de betreffende projecten.

In het oosten van de Hoeksche Waard tussen Puttershoek en Strijensas ligt Argusvlinder. Het is een reeks van kleinere natuurgebieden en stroken langs kreken, waarvan het grootste deel is gerealiseerd in het landinrichtingsproject Hoeksche Waard Oost. Argusvlinder bestaat uit 11 hectare natuur langs kreken gerealiseerd op basis van het zogenaamde Krekenplan van het waterschap De Groote Waard. Verder 22,4 hectare zogenaamde droge natuur en 22,6 hectare natte natuur waarvan de aanleg in 2000 begon. In het gebied kwamen wandelroutes met een totale lengte van 66 km. In 2002 werd het project Argusvlinder afgerond.

In het veld is het onderscheid tussen droge en natte natuur niet of nauwelijks waarneembaar. Het is vooral een onderscheid op papier. Grenzen zijn niet aangegeven en wat droge natuur heet, is soms erg nat en natte natuur is soms behoorlijk droog. Vooral op plekken waar in het verleden bagger werd geborgen. De op papier droge natuur is eigendom van Groenbeheer en de op papier natte natuur is eigendom van het waterschap.

De aanleg van de zogenoemde droge natuur werd geheel gefinancierd vanuit de HSL-projectorganisatie als een ruimhartige inpassing in het landschap van de aangelegde spoorlijn. De natte natuur werd voor 50% betaald door de EU en voor 25 % door de provincie Zuid-Holland. De overige 25 % kwamen voor rekening van waterschap en zuiveringsschap. De recreatieve voorzieningen waaronder 6 bruggen, werden gefinancierd door de gezamenlijke gemeenten in de Hoeksche Waard en de provincie. De totale kosten waren € 3.162.000,-. Het plan Argusvlinder ging in hoofdzaak om natuurontwikkeling en invulling geven aan de provinciale ecologische hoofdstructuur. Het plan voorzag in de natuurdoeltypes schraalgraslanden, bloemrijke graslanden, een combinatie van riet en ruigte, moeras en struweel. Om deze te realiseren en de ontwikkeling van bos in te perken, was beheer noodzakelijk. Hierbij werd direct na aanleg gestart door HWL, terwijl aan een overeenkomst voor dat beheer met Groenbeheer werd gewerkt. De boerencoöperatie 'Delta Natuur Beheer' was partner in deze overeenkomst.

Argusvlinder bestaat uit ruim 25 locaties. De grootste is bijna 2,5 hectare en de kleinste minder dan 1000 m². De bereikbaarheid is lastig. Er zijn eilanden die alleen over water of via een moerassig gedeelte bereikbaar zijn. Diverse locaties zijn alleen bereikbaar via landbouw percelen van aanliggende boeren. Er is geen recht van overpad. Toegang gebeurt in goed overleg en er dient altijd rekening te worden gehouden met het gewas.

Er is een grote variatie in het landschap en in de natuur. De directe omgeving is overwegend intensieve akkerbouw. Op de locaties zijn schrale en bloemrijke graslanden, riet en ruigte en struweel. Deze gaan naadloos in elkaar over. Verder zijn er solitaire bomen zoals wilgen, berken, elzen etc. en er zijn veel knotbomen. Weliswaar was in de inrichtingsplannen ingetekend waar bijvoorbeeld grasland moest komen, maar de praktijk is altijd anders en het uiteindelijke intekenen is vooral met de maaimachine gedaan. De ontwikkeling van de vegetatie was hierbij maatgevend.

Het door HWL in Argusvlinder gevoerde beheer bestond uit de activiteiten genoemd in hoofdstuk 6. De schrale en bloemrijke graslanden worden gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Met name voor de ontwikkeling van het insectenleven wordt op plekken niet gemaaid. De beoordeling vindt in het veld plaats. Dit gebeurt op basis van de ontwikkeling van de vegetatie en de voorkomende soorten ter plekke. Het maai tijdstip hangt af van de ontwikkeling van de vegetatie en de eventuele toegankelijkheid via agrarische percelen. De uitvoering van de werkzaamheden vindt plaats door betaalde krachten van HWL en boeren uit de streek. Ook voor de afzet van het maaisel wordt als regel samengewerkt met boeren uit de streek.

De knotbomen zijn overwegend wilgen en een aantal elzen. Deze worden periodiek geknot. Het knotten wordt als regel gelijktijdig uitgevoerd met het terugzetten van het struweel. Het vrijkomende hout wordt voor het grootste deel verwerkt in het terrein. Hiervan worden rillen gemaakt die weer kunnen dienen als nestel- en schuilgelegenheid voor vogels en zoogdieren. Op het dode hout komen veel paddenstoelen voor.

In 2014 werden 10 locaties van Argusvlinder geïnventariseerd op dagvlinders en libellen. Ook tussen 2001 en 2005 werd er geïnventariseerd. In totaal werden 21 soorten dagvlinders en 19 soorten libellen aangetroffen.

De plantenwerkgroep van HWL inventariseert regelmatig locaties van Argusvlinder. Hierbij wordt geregistreerd welke soorten worden aangetroffen. De afgelopen jaren varieerde het aantal soorten van 90 tot 157 soorten. Met name het aantreffen van zeldzame rode lijst soorten geeft een indicatie van de natuurwaarden. Het gaat dan bijvoorbeeld om Parnassia, Klavervreter, Brede orchis, Vleeskleurige orchis, Bosorchis, Moeraswespen orchis. Relatief veel van de in Hoeksche Waard aangetroffen rode lijst soorten komen voor in de door HWL beheerde graslanden van Argusvlinder.

Het grootschalige akkerbouwgebied in het oosten van de Hoeksche Waard heeft met de aanleg van Argusvlinder een extra dimensie gekregen. De natuur langs de krekken bestaande uit water, rietmoeras, graslanden, struweel, solitaire bomen en knotbomen hebben gezorgd voor een variatie in het landschap die voor vogels zeer positief is. Bij inventarisaties in 2010 en 2011 werden 43 soorten broedvogels aangetroffen in Argusvlinder. Het beheer van de terreinen is een belangrijke factor voor de broedvogel bevolking. Zeker ook het beheer van de houtopstanden. De nog relatief jonge knotbomen gaan in de toekomst nog voor een rijkere broedvogel populatie zorgen is de verwachting. Ook als voedselgebied voor langs trekkende vogels en voor elders broedende soorten vervult Argusvlinder een belangrijke rol.

In 2013 werd de krekennatuur geïnventariseerd op het voorkomen van muizensoorten. Hieruit kwam naar voren dat er sprake was van een grote soorten rijkdom. Er werden 9 soorten muizen aangetroffen. Het aantreffen van de Noordse Woelmuis is de kroon op het werk. Deze soort komt qua zeldzaamheid en beschermingsniveau overeen met de Grote Panda. Het inventarisatierapport bevat aanbevelingen voor een verbetering van het beheer van de krekennatuur. Naast de muizen soorten komen er ook andere zoogdieren voor, zoals wezel, hermelijn en bunzing. Hiervan is geen systematische inventarisatie voorhanden, maar incidentele waarnemingen wijzen hierop.

Het Vlietproject is uitgevoerd in het midden en westen van de Hoeksche Waard. Het ging om 15 deelprojecten die voor het grootste deel langs kreken lagen. Met 71 hectare krekennatuur en 20 hectare natuurontwikkeling op De Staart in Oud-Beijerland was dit een grote impuls voor de natuur in de streek. De voorganger, het project Argusvlinder, diende als voorbeeld echter in het Vlietproject kon geen gebruik worden gemaakt van een landinrichtingsproject. Met name grondverwerving is dan veel lastiger.

Natuurontwikkeling en een goed functionerende provinciale ecologische hoofdstructuur stonden wederom centraal. Daarnaast waren er doelstellingen op het gebied van waterberging, waterkwaliteit en recreatie. In 2011 werd het project afgerond. De kosten circa 13 miljoen euro kwam voor ongeveer 90 % voor rekening van fondsen op het gebied van natuur en natuurontwikkeling. Als natuurdoeltypen zijn in de inrichtingsplannen voor de krekennatuur onder andere genoemd open water, rietmoeras, ruigte, bloemrijk grasland, struweel en bosjes. Voor de ontwikkeling van bloemrijk grasland is een daarop gericht beheer noodzakelijk en ook voor de andere natuurdoeltypen is ingrijpen nodig anders vindt bijna overal bosvorming plaats.

Enkele gebieden van het Vlietproject zijn in beheer bij Staatsbosbeheer en een groot aantal locaties worden beheerd door Groenbeheer waarbij de uitvoering door HWL plaats vindt. Het door HWL gevoerde beheer komt overeen met het beheer van Argusvlinder zoals vermeld in hoofdstuk 8 van dit rapport.

De ontwikkeling van de vegetatie heeft tijd nodig. Plantensoorten moeten zich kunnen vestigen en vaak zijn ook geschikte omstandigheden in de bodem nodig om te kunnen ontkiemen. Zo zijn er specifieke schimmels nodig voor de ontwikkeling van orchideeën. Op grond van de ontwikkeling in het veld en de nu al voorkomende soorten zal bij een goed beheer de floristische waarde zeker niet onder doen voor Argusvlinder. De eerste wilde orchideeën hebben zich al gevestigd. Vlinders, libellen en andere insectensoorten volgen de plantengroei op de voet en ook dat ziet er hoopvol uit.

Bij inventarisatie van de broedvogels van bij HWL in beheer zijnde terreinen van het Vlietproject in 2011 werd al eenzelfde aantal broedvogelsoorten aangetroffen als in Argusvlinder. Hierbij waren soorten die profiteerden van de pionierssituatie van de vers aangelegde terreinen zoals bijvoorbeeld Kluut, Kleine plevier en Scholekster. Zoals verwacht zijn deze inmiddels verdwenen. Ten aanzien van het voorkomen van zoogdieren geldt hetzelfde beeld als bij Argusvlinder, zoals vermeld in het vorige hoofdstuk.

Aan de structuur van de dijken is de ontstaansgeschiedenis van de Hoeksche Waard nog af te lezen. Nagenoeg alle dijken zijn nog intact en herinneren aan de inpolderingen van eeuwen geleden. De dijken zijn ook vaak een laatste wijkplaats voor wilde planten.

De natuur staat onder druk, ook in de Hoeksche Waard. Bloemrijke graslanden behoren tot de zwaarst getroffen gebieden. Planten en dieren die in dergelijke graslanden thuishoren verdwijnen in rap tempo uit ons land. Bloemrijke graslanden zijn er in verschillende soorten, onder andere afhankelijk van de grondsoort en de beschikbaarheid van water.

Bloemrijke graslanden zijn allemaal ontstaan door agrarisch beheer in het verleden. Ze zijn voor de natuur van onschatbare waarde. Door een generaties lang durend hooibeheer ontstond een ongekend hoge variatie aan plantensoorten. Het werden wel de schatkamers van de Nederlandse flora genoemd. Door bemesting en ontwatering zijn de bloemrijke graslanden bijna geheel verdwenen, maar er zijn kansen voor graslanden die geen productiefunctie hebben, zoals de dijktaaluds. Hoekschewaards Landschap heeft ruim veertig jaar ervaring in het beheren van dijktaaluds en kreekoevers en beheert op dit moment bijna 45 hectare aan dijken.

Buiten de activiteiten genoemd in hoofdstuk 6 bestaat het beheer van de dijken uit een of twee keer maaien en afvoeren van het maaisel. Het maai tijdstip is afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie en de soorten die ter plekke voorkomen. Ook wordt beweiding of nabeweiding toegepast. Hiervoor wordt samengewerkt met een schapenhouder waarbij een gevarieerde plantengroei het doel is van de beweiding. De productie van schapenvlees is hieraan ondergeschikt. HWL heeft ook een eigen kudde van Schoonebekers en werkt hierdoor mee aan de instandhouding van een oud en zeldzaam schapenras.

Dankzij het beheer van dijken door HWL zijn specifieke plantensoorten op deze dijken voor de Hoeksche Waard behouden gebleven. Op deze dijken zijn plantensoorten als margriet, agrimonie, aardaker, rolklaver, kruisdistel, kattendoorn en wilde marjolein nog aan te treffen. Vlinders, hommels, bijen en andere insecten profiteren hier van. Dat geldt ook voor vogels en zoogdieren. Akkervogels als bijvoorbeeld de Patrijs broeden nogal eens op een HWL-dijk.

In de afgelopen decennia heeft HWL het belang van dijken voor de natuur met regelmaat aan de orde gesteld bij het publiek en de overheden in de streek. Zo lieten we in 1995 onderzoek doen door de wetenschapswinkel van de Landbouwniversiteit Wageningen naar de actuele en potentiële natuurwaarde, de landschappelijke waarden en beheersvormen voor de dijken in de Hoeksche Waard. In een symposium werden de resultaten aan een breed publiek gepresenteerd.

In 2005 werd in een afstudeerproject wederom onderzoek gedaan naar het beheer van de binnendijken. Hierbij ging het om een optimaal beheer vanuit een oogpunt van natuur, landschap, landbouw en recreatie en wat de kosten daarvan zijn. Ook de resultaten van dit onderzoek werden gedeeld met de betrokken overheden.

In de achtereenvolgende Landschapsbeheersplannen is vegetatiebeheer op dijken goed verankerd. Echter de uitvoering van dit beleid stagneert om verschillende redenen structureel. De taakstelling in het Landschapsbeheerplan was 240 hectare in 2014. Buiten het beheer door HWL en het beheer van de primaire waterkeringen gebeurt er echter niet zo veel. Vanuit het Landschapsbeheerplan wordt 7 hectare gefinancierd. Met name door de financiële crisis hebben de overheden in de streek een stapje terug moeten doen en stagneerde een op biodiversiteit gericht beheer van de dijken. Niettemin voert HWL op ongeveer 45 hectare een dergelijk beheer uit.

In de Hoeksche Waard is de landbouw vooruitstrevend als het gaat om verduurzaming. Jarenlange praktijkproeven van boeren hebben aangetoond dat natuurlijke plaagonderdrukking hierbij een belangrijke rol kan spelen. Deze praktijkproeven werden begeleid door de landbouwuniversiteit Wageningen. Goed beheerde dijken en kreken natuur kunnen een rol spelen als brongebied voor plaagbestrijders.

De moderne akkerbouw kenmerkt zich door monoculturen, waarbij grote oppervlakten van dezelfde plantensoort worden geteeld. Bij het invallen van plaaginsecten, kan zo'n insectensoort zich ongebreideld vermeerderen en een plaag vormen voor het betreffende akkerbouwgewas. Bij natuurlijke plaagonderdrukking wordt gebruik gemaakt van natuurlijke vijanden van plaaginsecten, zoals spinnen, kevers, zweefvliegen etc. Deze natuurlijke vijanden eten plaaginsecten zoals bladluizen en remmen zo de groei van de plaaginsecten af met als gevolg dat minder snel chemische middelen nodig zijn. Natuurlijke plaagonderdrukking kan worden gestimuleerd door in de nabijheid van de akkers de goede omstandigheden te creëren voor de natuurlijke vijanden. Er moeten dan onder andere schuilgelegenheid voor koude en warme tijden zijn en bloeiende planten met nectar en stuifmeel als aanvullend voedsel.

De groen/blauwe dooradering, ofwel de structuur van kreken, dijken, sloten, wegbermen en akkerranden ligt als een grof- en fijnmazig netwerk door het agrarisch landschap van de Hoeksche Waard. Dit netwerk is in omvang geschikt om natuurlijke plaagonderdrukking in nagenoeg de gehele Hoeksche Waard te ondersteunen. Echter de kwaliteit van het netwerk schiet veelal tekort. De dijken en krekennatuur die bij HWL in beheer zijn voldoen wel aan de kwaliteitseisen om als brongebied voor natuurlijke plaagonderdrukking te dienen. Voor het overige dient een omschakeling plaats te vinden in het beheer van de groenblauwe dooradering. In het 'Alterra' rapport "Kwaliteitsimpuls groenblauwe dooradering voor plaagonderdrukking in de Hoeksche Waard" worden hiervoor aanbevelingen gedaan.

Dankzij HWL is de knotwilg voor het landschap van de Hoeksche waard behouden gebleven. Het verdwijnen van de knotwilg door gebrek aan onderhoud was mede aanleiding voor de oprichting van HWL in 1973. Sinds die tijd onderhoudt HWL bijna alle knotbomen in de streek. In totaal gaat het om circa 8.000 knotten.

De meeste knotbomen staan langs dijken. HWL krijgt een vergoeding van € 2,80 per knotboom per jaar. Van Groenbeheer kreeg HWL tot op heden voor 1360 knotbomen een vergoeding.

Voor het onderhoud van de knotbomen heeft HWL ruim 200 vrijwilligers verdeeld over verschillende werkgroepen aan het werk in het winterseizoen. Ook in de krekennatuur van Argusvlinder en Vlietproject staan ongeveer 1200 knotbomen. Ook deze worden door HWL onderhouden. Dit gebeurt gelijktijdig met terugzetten van het struweel.

Deze bomen staan zowel in de zogenaamde droge natuur (eigendom van Groenbeheer) als in de zogenaamde natte natuur (eigendom van het waterschap). De kosten voor het onderhoud van deze knotbomen worden door Groenbeheer vergoed. Er worden ook groepen ingezet, maar deze kosten worden niet in rekening gebracht.

Aan de Ritselaersdijk beheert HWL ongeveer 90 hoogstam appelbomen. Dit in samenwerking met bewoners van deze, in de volksmond, “Appeldijk”. Het beheer bestaat uit snoeien, plukken en verwerken van het fruit en nieuwe aanplant. Voor dit beheer krijgt HWL een vergoeding van Groenbeheer. Aan de Zuiddijk in Binnenmaas heeft HWL een veertigtal perenbomen aangeplant. Het idee hiervoor was door buurtbewoners aangedragen. Ook deze zijn in beheer bij HWL. Hiervoor is nog geen vergoeding geregeld. Op korte termijn zouden daarover afspraken worden gemaakt.

De hoogstam fruitbomen betreffen vooral oude rassen. Naast het belang voor de natuur zijn het ook cultuurhistorisch belangrijke landschapselementen. Voor het onderhouden van de fruitbomen is specifieke expertise nodig. Deze is binnen HWL in een aparte werkgroep aanwezig. HWL heeft ook een grote boomgaard in Maasdam in beheer en onderhoudt ook fruitbomen van particulieren. Periodiek wordt een cursus georganiseerd over het onderhoud van fruitbomen, waarvoor altijd veel belangstelling bestaat in de streek.

Het Landschapsbeheerplan 2012-2021 geeft taakstellingen op het gebied van het beheer van het landschap. Zo zou in 2014 165 hectare langs kreken en 240 hectare aan dijken ecologisch beheerd worden. Voor het beheer van de bomen is een apart Bomenbeheersplan vastgesteld. Groenbeheer is verantwoordelijk voor de uitvoering van deze plannen en heeft daarvoor een uitvoeringsprogramma gemaakt, dat bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het beheer en onderhoud van bomen en beplantingen van gemeenten en waterschap buiten de bebouwde kom (ca 23.000 bomen)
- Het beheer en onderhoud van krekennatuur, ook wel natuurvriendelijke droge en natte waterberging genoemd. (21 ha krekennatuur Groenbeheer en 61 ha krekennatuur WSHD)
- Ecologisch beheer van dijkvegetaties op regionale en overige waterkeringen (7 ha).

HWL voert een deel van de werkzaamheden uit dit uitvoeringsprogramma uit. Het gaat dan om het volgende:

- Onderhoud van nagenoeg alle knotwilgen van Groenbeheer.
- Onderhoud fruitbomen.
- Toezicht bij boombeheer door aannemers.
- Opruimen stormschade en andere kleinere klussen op het gebied van boombeheer.
- Onderhoud struweel bosjes.
- Ecologisch maaibeheer, terugzetten struweel en onderhoud knot bomen van de krekennatuur. Alle activiteiten genoemd in hoofdstuk 6 zijn hierbij van toepassing.
- Ecologisch beheer dijkvegetaties. Ook hierbij is het volledige pakket van werkzaamheden uit hoofdstuk 6 van toepassing.

Een uitspraak van een voormalige voorzitter van Groenbeheer was: *“Je kan van Groenbeheer zeggen wat je wil, maar goedkoper kan het echt niet”*. Ook hieraan heeft HWL zoveel als mogelijk bijgedragen. Zo is HWL er in geslaagd om samen met Groenbeheer gedurende een lange periode subsidie te verkrijgen voor het beheren van de krekennatuur. Het beheer van de krekennatuur was in die periode nagenoeg gratis voor de deelnemers aan Groenbeheer. Na het wegvallen van de subsidie nam Groenbeheer de kosten voor haar rekening.

De jaarlijkse kosten die HWL hiervoor in rekening brengt bij Groenbeheer zijn in onderstaande lijst weergegeven. De bedragen zijn afgerond en variëren per jaar afhankelijk van de omstandigheden.

Beheer 1360 knotbomen	€ 3.800,-
Versnipperen snoeihout	€ 5.000,-
Beheer 130 fruitbomen *	€ 1.000,-
Toezicht boombeheer	€ 3.000,-
Opruimen stormschade en andere klussen	€ 7.000,-
Onderhoud struweel bosjes	€ 3.000,-
Beheer 82 HA krekennatuur	€ 50.000,-
Beheer 7 HA dijktaalud	€ 7.800,-

*Voor de nieuw aangeplante perenbomen wordt nog geen vergoeding ontvangen

Iedere euro “winst” van de Stichting Natuurbeheer HWL wordt weer geïnvesteerd in het landschap van de Hoeksche Waard. Voor het beheer van de terreinen geldt dat HWL de zorg voor een terrein op zich neemt. Wat dit inhoudt staat omschreven in hoofdstuk 6. Geen enkele aannemer kan dit bieden.

Afgelopen jaar heeft HWL overleg gepleegd met de provincie Zuid-Holland over het provinciale Natuurbeheerplan. Dit heeft de mogelijkheid geopend om in de toekomst subsidie aan te vragen voor het beheer van de krekennatuur. Dit kan oplopen tot een bedrag van € 50.000,- per jaar. Overheden zijn hiervan uitgesloten maar HWL zou dat wel kunnen via een erfpachtconstructie. HWL is hiertoe bereid. Bij positief resultaat zou het extra geld besteed kunnen worden aan verdere uitvoering van het Landschapsbeheerplan Hoeksche Waard op het onderdeel vegetatie beheer op dijken.

De deelnemers in Groenbeheer hebben de intentie om de gemeenschappelijke regeling te beëindigen. Formeel is HWL geen partij maar deze stap kan grote gevolgen hebben voor HWL en voor natuur en landschap in de Hoeksche Waard. Voor het overleg dat inmiddels is gestart heeft het algemeen bestuur van HWL dan ook een aantal uitgangspunten vastgesteld.

Hoofdzaak is instandhouding en verdere ontwikkeling van natuur en landschapswaarden en vergroten van de biodiversiteit. Daarnaast gelden de volgende uitgangspunten:

1. Continuering van de uitvoering van het Landschapsbeheerplan Hoeksche Waard.
2. Duurzaam beheer, eventuele overeenkomsten dienen voor langere termijn (bijvoorbeeld 30 jaar) te worden afgesloten.
3. Voortzetting van het bestaande beheer van krekennatuur, gekoppeld aan de beheertypen zoals beschreven in het Provinciaal Natuurbeheerplan.
4. De krekennatuur in de Hoeksche Waard wordt als één geheel gezien. Argusvlinder is extreem waardevol, maar de terreinen in het Vlietproject hebben de potentie om zeker zo waardevol te worden. Het nu gevoerde beheer is vergelijkbaar, maar het Vlietproject is veel jonger en heeft dus tijd nodig om zich te ontwikkelen.
5. Voortzetting van het bestaande beheer van knotbomen, fruitbomen en dijken.
6. HWL gaat er vanuit, dat de kosten van het beheer ook na de opheffing van Groenbeheer worden vergoed vanuit het Landschapsbeheerplan Hoeksche Waard. Het gaat om een bedrag van ongeveer € 80.000,- per jaar. HWL kan de inspanningsverplichting op zich nemen om provinciale subsidie aan te vragen voor het beheer en is bereid om hiervoor eventuele erfpacht-overeenkomsten aan te gaan. Dit mag geen hoge financiële lasten voor HWL tot gevolg hebben. Bij toekenning van subsidies, kunnen de beschikbare gelden gebruikt worden voor verdere uitvoering van het Landschap Beheer Programma Hoeksche Waard op het gebied van het beheren van dijken en eventueel andersoortige natuurterreinen.

7. HWL is niet vergelijkbaar met een aannemer die een maai- of zaagklus uitvoert. HWL neemt de zorg voor een terrein op zich. Dit houdt veel meer in. Naast de beheerswerkzaamheden wordt er toezicht gehouden, vindt overleg plaats met boeren over incidenten, monitoring van de natuur, zorg voor draagvlak in de streek, communicatie over de terreinen, zorg voor de recreatieve voorzieningen, werken met groepen in de terreinen, rondleidingen etc.

De resultaten van het overleg en de onderhandelingen worden ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur van de Stichting Natuurbeheer Hoekschewaards Landschap.

De uitgangspunten van HWL lijken te passen binnen de door de gemeenten en het waterschap ondertekende intentieverklaring, althans hier niet mee in strijd te zijn. Over een aantal voor HWL belangrijke zaken wordt in de intentieverklaring en de bijlagen niet gesproken. Zo is de vraag: Kan HWL de knotbomen en fruitbomen blijven onderhouden? Blijft de vergoeding hiervoor intact? Zo, ja hoe wordt dat dan geregeld? Dezelfde vragen gelden voor vegetatiebeheer aan dijken.

De mogelijkheid om de krekennatuur in de Hoeksche Waard als één geheel te zien, wordt expliciet genoemd in artikel 3.4 van de intentieverklaring.

Hier staat: "In overleg met het waterschap, gemeenten en een toekomstig (erf)pachter wordt bekeken in hoeverre het mogelijk en wenselijk is onderdelen van de 65 ha. natte natuur mee te nemen in het erfpachtcontract".

Gelet op het belang voor de natuur lijkt dit hoopvol, echter in het gestarte ambtelijk overleg wordt dit genegeerd en is nadrukkelijk gesteld dat dit niet aan de orde is. Er kan uitsluitend worden gesproken over een erfpachtovereenkomst voor de gronden in eigendom van Groenbeheer. Onderwerpen als natte natuur, Vlietproject, dijken en boombeheer komen niet aan de orde.

De financiële situatie van HWL is logischerwijs geen onderwerp in de intentieverklaring, maar het is wel een belangrijk onderwerp voor HWL en voor de deelnemers van Groenbeheer. De oude situatie is dat HWL een aantal taken voor Groenbeheer i.c. de betrokken overheden uitvoerde en daarvoor een redelijke vergoeding kreeg. Wat HWL betreft dient dit in de toekomst voortgezet te worden. Dit betekent dat de vergoedingen intact moeten blijven en dat de kosten verbonden aan een erfpachtconstructie symbolisch moeten zijn dan wel gedragen worden door de gemeenten en het waterschap.

De notitie “Wijze van beheer wettelijke eigenaar” die als bijlage bij de intentieverklaring hoort, vermeldt dat de canon-inkomsten de beheerkosten van de administratie gaan dekken. In het ambtelijk overleg wordt gesteld dat HWL een commerciële prijs moet gaan betalen voor de koop van het erfpachtrecht en de jaarlijkse canon. Verder zouden alle lasten voor rekening van HWL komen. Wat HWL betreft is dat de wereld op z’n kop. Hoewel er nog geen bedragen genoemd zijn, lijkt het erop dat de Stichting Natuurbeheer HWL dit niet zal kunnen dragen.

In het ambtelijk overleg geven medewerkers van het waterschap aan, dat het waterschap zelf het Vlietproject en de overige natte natuur gaat beheren. Ze gaan dit op dezelfde manier doen als op soortgelijke terreinen elders in het beheersgebied van het waterschap. Het is de vraag of dit positief is voor de natuurwaarde van deze terreinen. HWL heeft dan ook gevraagd waar de terreinen elders in het beheersgebied liggen en of hiervan monitoringgegevens beschikbaar zijn. Dit om een oordeel te kunnen vormen over dit beheer en de resultaten daarvan.

Gevreesd moet worden dat het in beheer nemen van de betreffende terreinen door het waterschap een bedreiging vormt voor de natuurwaarden. Natuurbeheer is geen waterschapstaak. Daarover heeft het waterschap de afgelopen jaren volstrekende duidelijkheid gegeven. Met name als er strijdigheid dreigt tussen het belang van het waterbeheer en het natuurbelang zoals bij de berging van baggerspecie zal de natuur de verliezer worden.

Er moet gebaggerd worden en er zal in redelijkheid een oplossing gevonden moeten worden om de baggerspecie te bergen. Daarover is geen discussie, maar er is een partij nodig die het natuurbelang inbrengt en verdedigt om tot een redelijk compromis te komen. Dat heeft de ervaring van de afgelopen jaren geleerd. Groenbeheer en HWL leverden het noodzakelijke tegenspel. Beiden lijken nu van het toneel te verdwijnen. De notitie “Wijze van beheer wettelijke eigenaar” geeft al aan dat er op het punt van de berging van bagger een en ander gaat veranderen. Dit betekent dus meer bagger in de natuurterreinen en vooral voor bloemrijk grasland is dat desastreus.

Bovenstaande notitie geeft ook aan dat er op het punt van het beheer van wilgenopschot wat gaat veranderen. Ook dit is een punt van zorg. De werkwijze van het waterschap in het verleden was vrij rigoureuus, waarbij ook het omstreden bestrijdingsmiddel Roundup werd toegepast. Solitaire bomen, knotbomen en struweel zijn een zeer waardevol onderdeel van de kreken-natuur.

Op een zorgvuldige manier beperken van bosvorming is weliswaar noodzakelijk, maar hierbij mag het natuurbelang niet uit het oog worden verloren. Met name verschillende vogelsoorten kunnen hiervan de dupe worden.

“Alles van waarde is weerloos” zei de dichter Lucebert. Dat geldt zeker voor de natuur is de afgelopen decennia indringend duidelijk geworden. Het verlies aan biodiversiteit is één van de grootste milieuproblemen van onze tijd. Voor de natuur van schrale en bloemrijke graslanden is het probleem nog indringender.

Door onze gezamenlijke inzet hebben we in de krekennatuur teruggekregen wat zo goed als verdwenen was uit de streek. Laten we dit koesteren en de juiste maatregelen nemen om dit te behouden en verder te ontwikkelen. HWL is daar zeker bij nodig.

De conclusies die uit het voorgaande worden getrokken zijn onderverdeeld in conclusies op het gebied van de natuur en op sociaal en financieel terrein, analoog aan de drie P's (Planet, People, Profit) van duurzame ontwikkeling.

17.1. Natuur (planet)

De samenwerking van de gemeenten en het waterschap met HWL via de Groenbeheer constructie hebben grote winst voor natuur en landschap in de Hoeksche Waard opgeleverd.

Er is een mooi bestand van in totaal ongeveer 8000 knotbomen verspreid over de Hoeksche Waard, vooral langs dijken en kreken. De bomen zijn in een goede staat van onderhoud. Bij uitval wordt opnieuw aangeplant. HWL neemt al meer dan 40 jaar de zorg hiervoor op zich. Ook de fruitbomen staan er mooi en goed onderhouden bij.

HWL heeft vanaf het ontstaan de bloemrijke graslanden, struweel en knotbomen van de krekennatuur beheerd. Dit leidde tot een groot succes. Het grootschalige agrarisch landschap is verrijkt met zeer waardevolle natuur. Verdwenen plantensoorten kwamen terug. Een gevarieerde plantengroei zorgt voor een rijk insectenleven. De combinatie van biotopen leidt tot een rijke broedvogelpopulatie. De krekennatuur betekent dan ook een grote impuls voor de biodiversiteit in de streek.

De waarde van de krekennatuur neemt nog steeds toe. Een op maat gesneden beheer blijft noodzakelijk om deze ontwikkeling mogelijk te maken. Voor een dergelijk beheer is specifieke kennis en ervaring nodig. Daarnaast is monitoring van de ontwikkeling noodzakelijk om het beheer hierop af te stemmen. Bij de krekennatuur wordt onderscheid gemaakt tussen droge en natte natuur. Dat is verwarrend. Het heeft niets met droog of nat te maken, maar met de eigendomssituatie. Droog is van Groenbeheer en nat is van het waterschap. In Argusvlinder grenzen droog en nat aan elkaar en de grens is in het veld niet te zien. De ontwikkeling van de natuur heeft zich van die grens ook niets aangetrokken. Het is een organisch geheel en aparte beheerders voor droog en nat zou in de praktijk heel moeilijk werkbaar zijn. Het Vlietproject is in z'n geheel eigendom van het waterschap en wordt dus in z'n geheel nat genoemd. Op enkele door HWL beheerde binnendijken is de oorspronkelijke flora nog aanwezig. Ook voor vlinders, bijen en andere dieren vervullen deze dijken een belangrijke functie. De uitvoering van het Landschapsbeheerplan stagneert op dit punt, maar HWL kan toch het ecologisch beheerde areaal geleidelijk aan uitbreiden en beheert nu circa 45 hectare.

Uit onderzoek van 'Alterra' naar natuurlijke plaagonderdrukking in de akkerbouw, komen de door HWL beheerde dijken en krekennatuur naar voren als brongebied. Ze gelden als voorbeeld voor het beheer van de groenblauwe dooradering van de streek. Het beleid in het Landschapsbeheerplan is hier mede op gebaseerd.

Met regelmaat vinden incidenten plaats die nadelig zijn voor de natuur op de dijken en langs de kreken. Het gaat dan bijvoorbeeld om het stuk rijden van de bodemstructuur, het klepelen van de vegetatie of het storten van bagger. Dit vraagt een aanhoudende zorg en inzet van een organisatie die het natuurbelang centraal stelt en dit belang verdedigt en inbrengt in de afweging met andere belangen.

HWL heeft de kennis, de ervaring, de middelen en het netwerk om de vele vaak kleine en moeilijk bereikbare natuurterreinen langs kreken en dijken te beheren. De inzet hiervan leidt tot succes is de ervaring van de afgelopen decennia.

Het waterschap heeft aangegeven haar eigendommen zelf te gaan beheren zoals ze ook elders doet. Het waterschap heeft ook meerdere malen aangegeven dat natuurbeheer geen taak van het waterschap is. Gelet op de ervaringen vreest HWL dat e.e.a. nadelig voor de natuur is.

HWL beoordeelt de krekennatuur als zeer waardevol. Echter de inventarisaties zijn door HWL-werkgroepen gedaan. Weliswaar worden de inventarisatie gegevens ook naar de landelijke koepelorganisaties gestuurd die deze kritisch bekijken, maar er zou toch het beeld kunnen ontstaan van de slager die z'n eigen vlees keurt. Een externe beoordeling van de natuurwaarden van de krekennatuur in de Hoeksche Waard en een vergelijking met de krekennatuur elders in het beheersgebied van het waterschap lijkt dan ook zinvol.

17.2. Sociale aspecten (people)

Voor de streek en door de streek geldt in sterke mate voor het beheer van de HWL-terreinen. Overheden faciliteren en zorgen voor de beleidskaders. De natuurorganisatie verzorgt samen met boeren de uitvoering. Er is een grote actieve betrokkenheid van vrijwilligers. Het publiek is betrokken door de recreatieve functie van de terreinen en de educatieve activiteiten. Dit leidt tot draagvlak voor de terreinen en het werk daarin.

Voor het beheer van de krekennatuur en de dijken heeft HWL een uitgebreid netwerk van vooral boeren. Waar grotere machines ingezet kunnen worden, gebeurt dat door boeren uit de streek. Boeren verdienen wat bij en HWL heeft geen grote machines nodig. Ook voor zaagwerk worden boeren ingezet. Voor de afzet van maaisel en de inzet van schapen voor het beheer wordt eveneens samengewerkt met boeren. Overal zijn de burens boeren. Er is jarenlang geïnvesteerd in een goede relatie. Voor tal van terreinen is overpad over een akker nodig, zonder dat er een recht van overpad is. Opmerkingen van boeren over het beheer worden serieus genomen en incidenten veroorzaakt door boeren worden besproken. HWL ervaart wederzijds respect en draagvlak en enthousiasme voor de natuur.

Honderden vrijwilligers zijn actief betrokken bij het beheer en de zorg voor de terreinen. Dit zijn vrijwilligers die wilgen knotten, ander beheer uitvoeren en zwerfvuil opruimen. Maar ook vrijwilligers die onderzoek doen naar planten, vogels, zoogdieren, vlinders en libellen, paddenstoelen en waterdieren. Verder zijn vrijwilligers actief met het rondleiden van publiek en andere educatieve activiteiten. Deze betrokkenheid levert een grote bijdrage aan de zorg voor de terreinen en vergroot de waardering hiervoor.

Veel terreinen worden gebruikt door het publiek om te wandelen, vissen, paardrijden etc. HWL onderhoudt de wandelroutes en andere voorzieningen hiervoor. Ook toezicht is belangrijk en bij ongewenst gedrag volgt een gesprek of maatregelen bijvoorbeeld in de vorm van bordjes voor hondenbezitters.

Ook wordt er gewerkt met groepen, zoals Rotaryclubs, bedrijven en bewoners van het AZC uit 's-Gravendeel.

17.3. Financiële aspecten (profit)

Een uitspraak van de vorige voorzitter van Groenbeheer was: "Je kan van Groenbeheer zeggen wat je wil, maar goedkoper kan het echt niet". Dat is ook het beeld van HWL. HWL heeft hier ook aan bijgedragen door zo goedkoop en efficiënt mogelijk te werken. Bij deze uitspraak werd uitgegaan van een vergelijking met normbedragen voor beheerswerkzaamheden, zoals bijvoorbeeld de prijs per m2 maaiwerk. Echter HWL levert veel meer dan dat, namelijk de zorg voor een terrein. Naast de beheerswerkzaamheden wordt er toezicht gehouden, vindt overleg plaats met boeren over incidenten, monitoring van de natuur, zorg voor draagvlak in de streek, communicatie over de terreinen, zorg voor de recreatieve voorzieningen, werken met groepen in de terreinen, rondleidingen, zwerfvuil ruimen etc. Geen enkele aannemer kan dit bieden.

Voor het totaal aan werkzaamheden genoemd in hoofdstuk 15 ontvangt HWL ongeveer €80.000,- per jaar van Groenbeheer. Echter de Stichting Natuurbeheer HWL heeft geen winstoogmerk met als gevolg dat de “winst” weer wordt geïnvesteerd in het beheer van het landschap. Er wordt dan ook veel meer gedaan dan waarvoor een vergoeding wordt ontvangen. Overleg met de provincie over het provinciale Natuurbeheerplan heeft ertoe geleid dat er kansen zijn om subsidie voor het beheer te krijgen. Dit kan oplopen tot € 50.000,-. Hiervoor is nodig dat HWL erfpachter van de terreinen wordt.

Uit ambtelijk overleg komt naar voren dat het voornemen van het waterschap is om een flink deel van de werkzaamheden die nu door HWL gedaan worden na de opheffing van Groenbeheer door anderen te laten doen. Dit betekent minder inkomsten voor HWL en de boeren die als “aannemer” in de natuur werken. De gevolgen voor de HWL-organisatie en het beheer van het landschap in de Hoeksche Waard zijn nog niet te overzien.

Uit de intentieverklaring met bijlagen en het ambtelijk overleg komt een beeld naar voren dat de gemeenten en het waterschap ervan uit gaan dat zij inkomsten gaan generen uit het in erfpacht uitgeven van gronden. Wat HWL betreft is dat niet realistisch. Het beheren van het landschap is een maatschappelijk belang en zal altijd een financiële bijdrage van de overheden vergen. Met de inzet van HWL kan op een maximaal rendement worden gerekend, maar HWL kan geen grote extra kosten voor rekening nemen.

17.4. Aanbevelingen

Voor het vormgeven van een toekomst voor het beheren van het landschap van de Hoeksche Waard zonder Groenbeheer doet HWL de volgende aanbevelingen:

- Koester de behaalde resultaten in de achterliggende periode op het gebied van winst voor biodiversiteit en sociaal en financieel vlak.
- Handhaaf de samenwerking tussen de gemeenten en het waterschap en HWL op het huidige niveau en bouw deze zo mogelijk verder uit.
- Kies voor deze samenwerking de constructie die maximale mogelijkheden biedt op subsidie voor het beheer en geen grote extra lasten voor HWL tot gevolg heeft.
- Financier de werkzaamheden van HWL uit het Landschapsbeheerplan.
- Spreek de inspanningsverplichting voor HWL af om subsidie voor het beheer te realiseren en gebruik de eventuele extra financiën voor een verdere uitvoering van Landschapsbeheerplan op het gebied van het beheer van dijken.
- Laat de waarde van de krekennatuur van de Hoeksche Waard extern beoordelen en vergelijken met de krekennatuur elders in het beheersgebied van het waterschap Hollandse Delta.

- a. HWL jaarverslag 2015
 - b. Eindrapport Landschapsbeheer+ (2005)
 - c. Website Groenbeheer Hoeksche Waard
 - d. Landschapsbeheerplan Hoeksche Waard (2012)
 - e. Overzicht HWL terreinen (2016)
 - f. Kreken van de Hoeksche Waard (2006)
 - g. Brochure Natuurontwikkeling Hoeksche Waard (1991)
 - h. Plan Argusvlinder, met argusogen bekeken, met prijs beloond.
 - i. Jaarverslag Vlinders en Libellen HWL 2014
 - j. Jaarverslagen Plantenwerkgroep HWL
 - k. Inrichtingsplannen Hoeksche Waard Vlietproject (2003)
 - l. Vlietproject, ontwikkeling van een prachtig natuurnetwerk in de Hoeksche Waard
 - m. Broedvogeltelling 2010 en 2011 van terreinen in beheer bij Hoekscheewaards Landschap
 - n. Dijken in de Hoeksche Waard: ecologische schakels in wording (1996)
 - o. Vegetatiebeheer binnendijken (2005)
 - p. Natuurlijke berm geeft energie (2013)
 - q. Groenblauwe dooradering in de Hoeksche Waard (2004)
 - r. Kwaliteitsimpuls groenblauwe dooradering voor plaagonderdrukking in de Hoeksche Waard (2006)
 - s. Adviesrapport Hoekscheewaards Landschap, advies over het beheer van krekennatuur met betrekking tot muizen (2013)
 - t. Bomenbeheersplan (2008)
 - u. Intentieverklaring Groenbeheer Hoeksche Waard met bijlagen (2016)
 - v. Financiële administratie HWL
 - w. Groenbeheer, ontwerpbegroting 2017
 - x. Overzicht knotbomen HWL (2016)
-
- pagina 5: foto van gemaaide kreekoever (bron HWL)
 - pagina 11: foto van maaien door HWL met professionele materialen - fotograaf: Ingeborg Holster.
 - pagina 15: foto van aankondigingspaneel 'plan Argusvlinder.'
 - pagina 18: foto van dijk maaien met beleid door HWL - fotograaf: Ingeborg Holster.
 - pagina 20: foto van wilgenknotten door HWL - fotograaf: Marjon Kunst.
 - pagina 21: foto van fruitboombloesem aan de 'Appeldijk'- fotograaf: Leen de Zeeuw.
 - pagina 24: foto van gevlekte orchis, algemeen in de door HWL onderhouden krekennatuur - fotograaf: Dick Beyer.
 - pagina 28: foto van kleine karrekiet - fotograaf: Ingeborg Holster.
foto van klein geaderd witje - fotograaf: El van Rookhuizen.
foto van bijenorchis - fotograaf: Kitty de Zeeuw.
 - pagina 32: foto uit de lucht van nieuwe krekennatuur (bron HWL).
 - pagina 33: foto van Natuurgebied Argusvlinder - fotograaf: Leen de Zeeuw.
 - omslag: foto van Natuurgebied Argusvlinder (bron: w.n.).

Natuurgebied Argusvlinder - foto: Wilma Kapoen